

פרס המכללה
האקדמית ספיר
ליצירה צעירה

אסופת הסיפורים הנבחרים

2014

מאות סיפורים נשלחו לתחרות "פרס מכללת ספיר ליצירה צעירה", שמתקיימת זו השנה השלישית וכבר הפכה למסורת. היא באה לקדם ולהעניק במה ליוצרים צעירים, שכותבים מעט אחרת; שיוצקים לתוך הכתיבה שלהם דעת ורגש שיש בהם מידה של פראות ושל ניסיוניות, של ניסוח קול ספרותי שעדיין לא התגבש או התקבע, ולפיכך יש בו חיוניות ותעוזה.

נושא התחרות השנה היה "פתאום", והמילה הזו לעצמה מציבה אתגר בפני כותבי פרזזה. הספרות, כמו גם התרבות שאת סיפוריה היא מגוללת ומעצבת, נרתעת מה"פתאום". היא חשדנית כלפי הסנסציה של הלא־מוסבר, ומעדיפה לסרטט מהלכים מצטברים, שיש להם הנמקות וסיבות ושנובעים זה מזה, גם אם באופנים מורכבים. אריסטו כינה זאת "המסתבר", והגדיר זאת כמעלה של היצירה הספרותית; כלומר – מה צפוי אדם לעשות בתרחיש מסוים על סמך כוחות הנפש או התרבות, אם אפשר להפריד בין השניים; מה סביר שיקרה על פי החוקיות של המציאות, שמבקשת לרסן את ה"פתאום" ולתת בו סימנים.

זו הסיבה ש"פתאום" היא מילה מעוררת חרדה: היא נקשרת להיבטים מאיימים של חיינו, אלו הלא־צפויים והלא־קרואים, שמחוץ לשליטתנו, שמעבר להשגתנו. וכיצד כותבים על הרגעים הללו בתוך סיפור קצר, שיש בו התחלה ואמצע וסוף, ושיא והתרה, והוא מעוצב על ידי הכותב/ת ונכתב כסדרו מילה אחר מילה, ברצף שמתקשה מטבעו להכיל פריעה פתאומית?

כל אחד מחמשת הסיפורים שעלו לשלב הגמר מתמודדים עם האתגר הזה בדרכו. חלקם מעבדים את הפתאומיות ומפרקים אותה מנכסיה המאיימים, וחלקם דווקא מדגישים את ממד הפליאה שטבוע בה. והם עושים זאת בכישרון מרשים, שיוצר בעבור הקוראים תחושת פתע מספקת: פתאום נגלית לנגד עינינו ספרות חדשה ומעולה.

תודה לכותבים ששלחו את סיפוריהם, לצוות השופטים, למפיקות הפרס ולהנהלת המכללה האקדמית ספיר. תודה לסטודנטים ולסגל של המחלקה לתרבות, יצירה והפקה במכללה האקדמית ספיר, שמספקים רגעים רבים ונפלאים של "פתאום". ותודה מיוחדת ליוזמת הפרס, **פרופ' נורית גרץ**.

עמרי הרצוג

ליוזמת הפרס, **פרופ' נורית גרץ**.

לד"ר **עמרי הרצוג** ראש המחלקה לתרבות, יצירה והפקה **ושירה לפידות**, יו"ר הלימודים המעשיים במחלקה.

ליו"ר חבר השופטים – הסופר, העורך והמבקר **עמיחי שלו**, ולצוות

השופטים: הסופרת **גלית דהן-קרליבך**; המסאי והמתרגם ד"ר **עודד**

וולקשטיין; המשוררת **מי-טל נדלר**; כתבת הספרות של עיתון "הארץ"

והמבקרת **מיה סלע**; בוגרת המחלקה לתרבות, יצירה והפקה, **יעל חמו רגב**.

ל**פרופ' עמרי ידליון**, נשיא המכללה האקדמית ספיר, למנוכ"ל היוצא ד"ר

נחמי פז ולמנוכ"לית הנכנסת, **גב' אורנה גיגי**.

למנהל יח' התקשורת והשיווק, **סימון תמיר ולשני שושן**.

למפיקת הטקסט והתחרות, **גב' מעיין צדוק**, ולמנהלת הפרס **גב' רותם אלון**.

השכלה גבוהה בספיר

www.sapir.ac.il

כל הזכויות שמורות למכללה האקדמית ספיר ולמחברים.

פתח דבר, מאת יו"ר השופטים, עמיחי שלו

פרס ספיר ליצירה צעירה לא מחפש את הסיפור הכי מלוטש, מהוקצע, ספרותי, את הסיפור שאפשר בקלות להכניסו לתוך אנתולוגיה או מוסף חג, אם כי ייתכן מאוד שהסיפורים הזוכים אכן ייראו בשלים לכל דבר, בשלים להזניק קריירה ספרותית. פרס ספיר ליצירה צעירה מחפש את הרגע שלפני, מחפש את הניצוץ של היצירתיות, את הגולמיות לפני שהיא תופסת צורה, את התקופה שבה הכותב עוד מחפש את דרכו. ייתכן שהוא קיבל אישור לכישרונו מכמה חברים ובני משפחה, ייתכן כי גם פרסם אי אילו טקסטים ומכתמים על גבי הפלנטה הפריינטית או המקוונת – כמובן, אין זה סותר – אבל רגע לפני שהחיים לוקחים את הכותב למקום אחר, תובעני, יצרני ומוחלט, לפני שהחיים אומרים לו: חכה רגע עם החלומות שלך, אתה בכל זאת צריך עבודה ראויה, תואר ראשון, שני, שלישי – פרס ספיר בא ואומר לו, אתה מוכשר, אתה צריך להמשיך לכתוב, החיים אולי ייקחו אותך לאן שייקחו – כי כאלו הם החיים – אבל תמיד תזכור שיש לך את הכישרון, יש לך את הניצוץ, ותמיד תזכור שאף פעם לא מאוחר מדי, וגם לא מוקדם מדי לכתוב.

אישית, אני אדם שמקבל אלרגיה מקלישאות. אני מלמד סטודנטים איך לזהות אותם, לנפץ אותם והכי חשוב – לעולם לא לומר אותן או חלילה לכתוב אותן. כל סמסטר אני מעביר לסטודנטים דף עם מאות מהם, ואפילו נותן להם להוסיף. הבעיה עם קלישאות שהן לעיתים כל כך נכונות שזה מביך, אז הנה קבלו קלישאה (והפעם, משום מה, אין תחושת אלרגיה) – פרס ספיר ליצירה צעירה הוא שליחות (הנה, כתבתי קלישאה, ונשארתי בחיים, לעת עתה). הוא שליחות שהחלה כרעיון במוחה של פרופ' נורית גרץ, והוא שליחות אצל השופטים שעושים זאת בהתנדבות, והוא שליחות של ההפקה, והוא שליחות בעצם של כל מי שתורם לו. אנו חיים בעולם שאין בו כבר כמעט "שליחויות" כאלו, שאין בו כמעט אהבה שאינה תלויה בדבר, וגם אם יש – סביר להניח שהיא באה עם תאריך תפוגה. פרס ספיר ליצירה צעירה הוא שליחות שלא יכול להיות לה תאריך תפוגה. אנחנו כבר בשנה שלישית, ולרגע אנחנו לא מפקפקים או עייפים או לא מאמינים בו בלהט כפי שהאמנו בו כשיצאנו לדרך. אז שוב, תודה לכולם, וניפגש בשנה הבאה.

קווים / מיטל חגיוב-עובדיה

נימוקי השופטים

"קווים" של מיטל חגיוב מספר סיפור פשוט לכאורה על בחורה שנאלצת להתמודד עם הקו המסתמן במכשיר לבדיקת הריון ביתית. אך בעצם המכשיר הוא רק אלגוריה לחיים עצמם, לקווים המצטלבים והבלתי מצטלבים שעוברים בין נקודות כמו התבגרות, אהבה, מיניות ומשפחה לא מתפקדת. כל זה כתוב בכישרון מיוחד, ברגישות רבה ובשפה רבת־עוצמה, מדויקת ובשלה.

ופתאום הופיע על המקלון הקו הנוסף.

כשהייתה ביסודי המורה שולה הסבירה להם שבין שתי נקודות עובר קו ישר אחד. בדרך כלל לייני לא הקשיבה בשיעורים של המורה שולה, כי היא לא כל כך אהבה אותה. האודם שלה היה תמיד מרוח על השיניים, וכשהיא דיברה הידיים שלה זזו מהר מאוד לכל הכיוונים. חוץ מזה, גם המורה שולה לא כל כך אהבה את לייני, שזה היה דווקא בסדר, כי לייני כבר הייתה רגילה. בכל אופן, באותו השיעור היא דווקא הקשיבה בסקרנות. היא הקשיבה, כי היא ידעה שהמורה שולה מדברת עליה.

הרי היא הנקודה.

היא תמיד הייתה נקודה, עוד מאז שקראו לה אילנה ואבא בעט בה וצעק

לאמא: "אתי, תרחיקי את הילדה ממני עכשיו, אני רואה טלוויזיה!". והיא רק רצתה להראות לו את הציור שצבעה כמעט בלי לצאת מהקווים, אבל אמא בכל זאת מיהרה ולקחה אותה משם. לייני הייתה נקודה בעולם ששייך לצורות. נקודה קטנה, ושולית וחסרת משמעות.

אבל אז המורה שולה הסבירה שבין שתי נקודות עובר קו ישר אחד, ולייני למדה שני דברים: הדבר הראשון הוא שאיפשהו בעולם מחכה לה עוד נקודה, בדיוק כמוה, והדבר השני הוא שאם היא תלך לאורך הקו היא תגיע אליה.

אבל היא לא תמיד הלכה בקווים.

כשהייתה בת 13 פגשה מכשף. הוא לא היה מכשף אמיתי, אלא דווקא שליח של סופרמרקט, אבל כבר מהפעם הראשונה שהעיניים שלו ננעצו בשלה, היא ידעה שהוא יודע הרבה יותר ממה שהוא מספר. הם נפגשו מאחורי הסופרמרקט, במקום בו עמדו פחי האשפה הגדולים והדיפו צחנה נוראית. אבל זה לא הפריע לו. וזה גם לא הפריע לה. הוא הדליק סיגריה לבנה, מהסוג שאבא עישן, ונשען באדישות על הקיר.

"אז איך אמרת שקוראים לך?", הוא שאל, ולייני ידעה שהוא מתחיל איתה, כי היא לא אמרה. היא כמעט ענתה שקוראים לה אילנה על שם סבתא אילנה, אמא של אבא שמתה כשאמא הייתה בהריון, אבל במקום זה היא אמרה משהו אחר לגמרי. היא אמרה לו שקוראים לה לייני.

הוא מצמץ. "שם מוזר".

לייני משכה בכתפיה.

"בת כמה את?"

"17".

הוא נשף את העשן בחיוך. "את לא בת 17", אמר, ולייני חשבה שבהחלט ייתכן שהוא מכשף אמיתי.

"בן כמה אתה?"

הוא צחק. "לי אין גיל. אני ניצחי".

לייני רצתה לברוח, אבל במקום זה הרגליים שלה ננטעו עמוק באדמה.

"רוצה שאקרא לך בכף היד?", שאל פתאום.

"אתה יודע?"

"בטח", אמר והשליך את הסיגריה הצידה. הוא משך את כף ידה ואחז בה בידיים מחוספסות מעבודה. האצבעות שלו היו מיובלות, אבל זה לא הפריע לו. וזה גם לא הפריע לה.

"יש לך קווים טובים", אמר. "את יודעת?"

היא לא ידעה.

הוא העביר אצבע ארוכה לאורך אחד הקווים. "זה קו האופיי", הסביר. "את מאוד חזקה ועצמאית. את לא נותנת לאף אחד להגיד לך מה לעשות. זה יפה. וזה קו הבריאות", סימן. "הוא נראה ממש טוב. את בטח לא חולה אף פעם, לייני. אבל זה... זה הקו הכי מעניין", הצביע פתאום על קו מעוגל וארוך. "קו החיים." העיניים שלו התרוממו ופגעו בעיניה של לייני. "לא כל כך טוב לך בחיים, אה?" לייני משכה את ידה במהירות. הוא מכשף, היא ידעה. זהו, הוא באמת מכשף. הוא מכשף, והוא מתכוון לכשף אותה, והיא צריכה ללכת עכשיו.

אחרי כמה ימים היא חזרה. "אתה יכול ללמד אותי?"

הוא הסכים.

הוא אמר שהבית שלו יכול להיות קו המשווה שלה, המקום שיחלק את עולמה ללמעלה ולמטה, ללפני ואחרי, שיהיה בדיוק האמצע שבין ילדה לאישה. אז הם נפגשו אצלו בבית.

הוא הביא סיגריות, וודקות וכמה חברים. היא הביאה את כף היד שלה. וכשהוא לקח אותה לחדר שלו והסביר שהיא צריכה לשלם על כל שעות הלימודים האלו, היא הסכימה. מהבל הפה שלו נדף ריח חריף של סיגריות, אבל זה לא הפריע לו. וזה גם לא הפריע לה. בזמן שהוא גהר מעליה היא עקבה בעיניה אחר קווי המתאר של גופו. הוא היה רזה, ורציני, וארוך. כמו קו. אבל היא הרי חיפשה נקודה.

כשהייתה בת 16 מצאה יום אחד את אמא בוכה במטבח. היא ישבה על כסא העץ הישן ליד השולחן הרעוע, וקילפה תפוחי אדמה. גם כשהיא בכתה, היא לא הפסיקה לקלף תפוחי אדמה. "זה אבא", אמרה. "הוא... הוא לא בקו הבריאות. היה לו התקף לב".

ולייני לא הבינה על מה יש לבכות.

הן הלכו לבקר אותו בבית החולים. אמא הביאה בתוך שקית קופסת פלסטיק

גדולה עם עוף ותפוחי אדמה. "אבא לא אוהב את האוכל שם", הסבירה, למרות שליניי בכלל לא שאלה.

הן נכנסו לחדר בו אבא שכב מוצק ורחב במיטה הלכנה עם הסדינים הירוקים. אמא הגישה לו את הקופסה. הוא קרע בשיניו את העור מעל העוף, ואז ירק אותו על אמא ואמר שגם לכשל היא לא יודעת, כמו שהיא לא יודעת לעשות שום דבר אחר. אמא יצאה מהר להביא ניירות כדי לנקות את הרצפה ולייני נשארה לבד מול אבא. הוא אמר שאם היא תגדל להיות בהמה כמו אמא שלה כדאי לה כבר עכשיו לקפוץ מהחלון. כשהוא דיבר חתיכת עוף התנדנדה משפתיו ולייני בהתה בה. היא רק בהתה בה מתנדנדת, למעלה-למטה, ולא הקשיבה.

אחר כך הרופא הסביר להן שהלב של אבא במצב לא טוב, שהתקף נוסף עלול להרוג אותן, שהוא חייב לקחת את הכדורים שלו ושאסור לו להתרגז. אמא הנהנה. כשהאחות הגיעה עם הכדורים, אמא הייתה בשירותים ואבא ישן. לייני הבטיחה שתיתן לו אותם כשיקום. האחות יצאה מהחדר והיא הכניסה אותם עמוק עמוק לתוך התיק. למחרת היא הגיעה לבד.

אבא שאל איפה אמא. היא כמעט ענתה שהיא מכינה לו את ארוחת הצהריים ותגיע בקרוב, אבל במקום זה היא אמרה משהו אחר לגמרי. היא אמרה לו שאמא עזבה.

וכשאבא הלך והחוויר, והתעצבן, וצעק, היא המשיכה וסיפרה על החבר החדש של אמא שגורם לה לצרות במיטה מרוב הנאה והחפצים של אבא שנזרקו מהחלון ואיך אבא עומד להישאר לבד, כל יום, לנצח, עד שהוא ימות ברחוב ולאף אחד לא יהיה איכפת.

התקף הלב השני הגיע די מהר.

לייני רצתה לברוח, אבל במקום זה הרגליים שלה ננטעו עמוק באדמה. אז היא פשוט עמדה בשקט מול המכשיר המצפצף ולא הזיזה ממנו את עיניה עד שהוא הראה קו ישר. קו ישר אחד.

חצי שנה אחר כך, כשהעזו לפתוח את הארון של אבא ולהוציא משם את בגדיו, אמא אמרה שהיא מצטערת. לייני שאלה על מה.

"בהתחלה הוא לא היה כזה", אמא סיפרה. "הוא היה קונה לי פרחים ואוסף אותי ממש מהדלת בכל פעם שיצאנו. הוא תכנן לנו טיולים ארוכים ואמר שיראה לי את העולם. היה לנו טוב. כל כך טוב. אבל אז נכנסתי להריון בטעות, ופתאום כל מה שעשיתי לא היה מספיק טוב. הוא לא ראה אותי יותר. והוא לא ראה אותך. מאז שנולדת היינו כמו שני קווים מקבילים שלא מצליחים להיפגש. אז אני מצטערת", אמא ליטפה בדמעות את החולצה הכחולה של אבא. "אני מצטערת שילדתי אותך."

לייני נשכה את השפתיים ובחרה שלא לענות. רק בלילה, כשהייתה בטוחה שאמא נרדמה, היא ארזה תיק גדול ונסעה לקו המשווה שלה.

הוא שאל מה היא עושה פה. היא כמעט ענתה שהיא עזבה את הבית ואין לה לאן ללכת, והיא חושבת שגם אין לה לאן לחזור, אבל במקום זה היא אמרה משהו אחר לגמרי. היא אמרה לו שהיא אוהבת אותו. הוא לא ענה על זה, אבל לא נראה שזה הפריע לו. וזה גם לא הפריע לה. היה לה שם נחמד.

בכל יום שישי הייתה מכינה עוף עם תפוחי אדמה, ולא משנה מה היה מצב הרוח שלה. גם אם התחשק לה לככות, היא הייתה מקלפת תפוחי אדמה. זה ניחם אותה קצת. כשהיו מסיימים לאכול המכשף היה קורא לה בכף היד. הקווים שלה אף פעם לא השתנו. כלילה הוא שוב היה גוהר מעליה, והיא שוב הייתה בוחנת את קווי המתאר של גופו. גם הם לא השתנו. אבל אז יום אחד הופיע פתאום על המקלון הקו הנוסף. והיא ידעה.

היא ידעה גם מבלי להסתכל על כף היד שלה שכל הקווים השתנו עכשיו. שהקו הוורוד והקטן הזה הוא קו המשווה האמיתי של חייה, הקו המנחה, קו הזינוק לכל התחלה חדשה שעומדת לבוא.

היא עמדה בשירותים ולפתע היא לא הייתה יותר המאהבת של המכשף. היא גם לא הייתה התאונה המצערת של אמא או מלאך המוות של אבא. לפתע היא חזרה והייתה רק נקודה. נקודה שמצאה נקודה חדשה באמצע החיים.

ומכל הדברים שיכלה לחשוב עליהם באותו הרגע, היא חשבה דווקא על המורה שולה עם האודם על השיניים והידיים שזוות כשהיא מדברת, והבינה עד

כמה היא צדקה. בין שתי נקודות באמת עובר קו ישר אחד. קו ישר אחד, שהוא וורוד וקטן ומצוייר על מקלון.

עתידי מתמשך / נעמה דעי

נימוקי השופטים

"עתידי מתמשך" של נעמה דעי הוא סיפור חיים של ילדה ההופכת לנערה ואז לאישה. צורת הסיפור בגוף שלישי מקנה לדברים עומק ביוגרפי מדומיין, מרוחק, הגותי. דרך הפריזמה הצורנית אנו נחשפים לתחנות מוצא בסיסיות בחייה של אותה דמות, ומתוודעים לדרך הרגישה והכואבת שבה מתמודדת המספרת עם נושאים כמו אהבה, התבגרות ומוות, כשהיא אפופה בתנאי חיים בלתי נתפסים.

הילדה תהיה נערה, ועוד איך נערה, נערה יפה מאד עם מחזור אחד או שניים, לא יותר מדי, שלא יסתובב לה הראש, חלילה, מרוב בחורים. והיא תלמד משהו נעים, מקצוע לגברת, כמו למשל הוראה או מוזיקה, והיא תיראה כמו אישה ממש, לא כמו שלד לובש בגדי אישה. יהיו לה תלתלים ארוכים מסודרים יפה וציפורניים כמו שצריך. היא תצחק הרבה, הנערה שהילדה תהיה, ואם היא תצטרך שינערו את הצללים שלה כמו אבק משטיח, אמה תהיה שם תמיד לעשות זאת.

יום אחד גם תמצא את האיש שיהיה לה בן לוויה, הילדה. מתי שיתאים לה, לא יהיה שום לחץ בנושא הזה. אולי הוא יהיה סוכן מכובד של חברת בדים כמו אביה, שלפני שהאדמה רעדה נהג לכוון את השעון בבוקר בדיוק של דקה כדי שיהיה מוכן לצאת לדרכים בזמן, עמוס במרכולתו (הוא ודאי ישנו, היכנשהו, אביה). אולי, יותר טוב, איזה דוקטור מכובד. תמיד צריך שיהיה דוקטור במשפחה,

יהודי טוב לב שידחוף אותה למשחקי ברידג' בערכים כשילדיהם יתבגרו. אבל לא. זה מה שהאם הייתה רוצה, ואיזו אם מקבלת מה שהיא רוצה? הוא יהיה מורה צעיר והרפתקן שבשעה זו נחנק מזית שחשב בטעות לשזיף על אוניה לפלשתינה, בר מזל שכמותו. כשייפגשו הוא והילדה שנעשתה לאישה צעירה כבר יהיה חובב זיתים ותיק והמפגש ייעשה בצורה הולמת, בריקוד ושיחה. כך על גבר ואישה להיפגש. ריקוד ושיחה, הדברים האלו יתקיימו טוב אי אז, הם מוכרחים להתקיים טוב.

יום אחד הילדה תהיה אם. אז כבר לא תהיה ילדה, כמובן, היא תחכה כמה זמן שיידרש. לא צריך להביא לעולם ילדים מיד אלא לחכות כשיתאים: כשהדרים והזמן פנויים דיים. אז, כשתלד, הילדה כבר תוכל לכלול הכל בזעקותיה. בחבלי לידה אין מבדילים בין ייסורים לייסורים. לא בקול היא תצעק, כמובן, אין זה הדבר המתאים לעשות, לזעוק בקול. יש לנהוג באיפוק. לכך אין דאגה, שכן אם הילדה לא צעקה בכל העובר אותן, סימן שהיא עשויה מחומר חזק ואלו שעשויות מחומר חזק אינן צועקות בקול, רק בליבן. בלב אפשר ואפילו מומלץ, לצעוק. מן הסתם תהיה לברכה כשתלד, בארץ הרחוקה שאליה תברח, אולי עם המורה ההרפתקן הזה שלה. הידיעה על הלידה תגיע רק במברק שאותו יחגגו בבית בהרמת כוסית ליקר עם חברים.

הילדה שתהיה נערה שתהיה אישה תחיה בכל כוחה. היא תלמד, היא תרכב על אופניים, היא תשוט בסירות, היא תשיר ותרקוד, היא תדרוך בכל כך הרבה ארצות ותמיד תדבר עם בני האדם שם בסקרנות וללא פחד. איך אפשר שללא פחד, ובכך, זו משימה: כיצד מגרדים פחד, בסקוין, ביד קשה כברזל, כמו חלודה. אסור שהילדה תגדל לאישה מלאה פחד. זה בהחלט אסור. עליה ללכת בעולם כשראשה זקוף, היא חייבת. אם לא, אין תקווה. עד כדי כך לא תפחד שכמעט בת שמונים (כן, שמונים, היא תחיה עד מתי שתמצא, לפחות עד גיל מאה) עוד תרכב על פילים ותשב על חופים טורקיזיים בקצוות תבל עם בעלה ההרפתקן. היא תאמין באדם, הילדה, ואם לא היא, לפחות האישה שתגדל להיות. היא חייבת להאמין באדם וזה לא משנה מה שהיא ראתה. אנשים רואים כל מיני דברים ובכל זאת מאמינים. גם היא תאמין. כמו עם הפחד, גם זו משימה, לגרום לכך שתאמין. אדם שלא מאמין באנשים אחרים לא ייצא ממנו הרבה וממנה ייצא הרבה. כן, בהחלט. ילדה רבת פוטנציאל. ושלא תהיה מוזיקאית, בעצם. מוזיקה

זה טוב לקונצרט פעם, פעמיים בשבוע, לא לעבודה. אולי היא תהיה מורה, או נציגת סעד, או פועלת משהו טוב בשביל בני אדם. העולם בהחלט זקוק לאנשים כאלה, לא צריך להסתכל מהחלון כדי לראות.

היא תגור בבית לא גדול עם הרבה עצים מסביב ומשקיף על מקור מים, אם אפשר. מקום שאפשר יהיה לבוא אליו לנפוש ויהיה נחמד. שיהיה שם צחוק של ילדים תמיד, הרבה שנים. בנות שלה ובנותיהן. נוף אל הרים ואגם. שקט. פעמונים נחמדים בגינה וקצת שמש לקבל צבע יפה בלחיים ואפשר לפעמים גלידה בחצר כשהשמש שוקעת.

היא תשמור שבת. יהיו ודאי שיגידו שלא צריך לשמור שום דבר אחרי שהכול ייגמר וזו שטות. כשהכול ייגמר הם יהיו ביחד כל מי שנשאר וישמרו על מה שנשאר מהם. בן אדם צריך לשמור על משהו ממה שהוא היה. מי שלא שומר, אלוקים שישמור מה קורה לו. היא תעשה שבתות גדולות ומלאות כמשפחה, הילדה, כמו שהם היו עושים פעם, לפני שהאדמה רעדה. אוספים חברים ודודים בדרכם למקום בו יסעדו, עוברים ברחובות שהיו מלאים בבתיים של קרובים ובני משפחה ומרוצפים בצחוק. משפחתה של הילדה תאכל כפי שמשפחתם אכלה: יחד, מתברחים ומשחקים ובקיץ אולי אפילו עושים עם הילדים איזה טיולון נחמד אל הגשר, עומדים ומביטים בסירות עוברות תחתיו.

יהיה לה אוכל כמה שתמצא, לילדה, ומתי שתמצא, והיא תכין לילדיה ולבעל מרק עוף ופשיטתה וצלי ועוגיות חמאה וכל מה שטוב וטעים ואפשר להעלות על הדעת. השולחן יתנדנד מרוב מזון וכשחברים יבואו לבקר בהפתעה תוציא להם קומפוט שיהיה לה במקרה תמיד למקרים כאלה.

יום אחד הילדה תהיה אישה זקנה, הו בהחלט, אישה לבנת שיער ולבושה טיפ-טופ שתצעד בצעד קל, נעולה בנעליים נוחות ומלווה בעדת ילדים צווחנית שדוהרת לפניו בשביל בין עצי אורן. הילדים ירוצו, נלהבים וצועקים, הבנים בחולצות שבת שייצאו מהמכנסיים והבנות בשיער פרוע מן הריצה ולחיים סמוקות. לאורנים יהיה ריח עדין של ערב בעולם של בני אדם. כשיגיעו למקום המדויק ממנו רואים את הבית הילדים יעצרו וינפפו להוריהם שבגינה. האישה שהייתה הילדה תחייך חיוך של נחת ואז תיגע בכתפה של הצעירה ביותר ותצביע על הבתים בהר ממול. השמש שתשקע מאחורי הר הטיול שלהם תיגה על ההר שמולם ותצית פתאום את חלונות בתו בכתמים לוהבים של זהב. אז האישה

שתהיה תספור להם את סיפור חלונות הזהב הישן והטוב.

הסיפור על הילד שערב ערב בשעת השקיעה ראה איך חלונותיו של הבית על ההר שממול פתאום מזדהרים, יצא במסע עקשני וכשהגיע שאל על חלונות הזהב. ילדה שנדרה רגליים על גדר הצביעה אל מעבר להר, אל ביתו, ואמרה שכל בוקר כשהיא קמה עם השמש היא רואה את הזהב נוצץ בחלונותיו שלו.

אולי היא תספור להם את זה אחרת, הילדה שתהיה אישה לבנת שיער, אולי תצבע את הסיפור בצבעיה של הארץ החדשה שלהם ולא כפי שסופר לה, צבוע בצבעי ארץ הולדתה: ירוק ואדום וכתום של שדות פורחים עם כחול לא אכזב של מים, כחול מפכה. מה שיפה בסיפור שתספור הוא נכונותו לילדים בכל אחת מהארצות, ואפשר לסמוך עליה שתספור אותו כמו שצריך.

יהיו ילדים ששומעים את הסיפור. זה הדבר החשוב, יותר מכל האחרים: יהיו ילדים שמחים שמסתכלים בחלונות נצבעים זהב בשעה רגילה מאד של שקיעה, בעולם רגיל של בני אדם שבו הם יקומו לעמל יומם ומשחיקהם וישמחו זה עם זה ויכעסו זה על זה ויצפו זה מזה לדבר מה.

ניעור. עווית בחלל הבטן. גניחה. הצחנה מכה באף. ההווה פשוט:

דרגש. הילדה שיער מטונף, הילדה צרור עצמות וסמרטוטים. היא מעירה אותה ביד על הכתף. חלחלה. קערה מדיפה צחנה ניתנת בידי הילדה. רגליים קטנות על רצפת העץ. בחוץ שלג. שני דודיה של הילדה הרגו עצמם ואת בני דודיה בכדורי שינה וגז, שלא יגיעו לפה. בני דודיה האחרים מתו ברעב ומחלות על דרגשיהם בווסטרבורק ולא זכו להגיע לפה. האיש הזקן שלימד את הילדה לקלף תפוחי אדמה תמורת שמו נעלם גם הוא יום אחד. הילדה חומקת ומרוקנת את מה שצריך איפה שצריך. צחנה. גופות. אף ילדה לא צריכה לראות את זה. אף אדם שנברא בצלם. האם מחזיקה את הילדה בשובה. רגליים קפואות. צרור עצמות. שיער נוקשה מלכלוך, רוחש כינים. עיניים קצרות רואי. איך מנחמים רָעב? לפתע היא אומרת: אחרי שכל זה ייגמר יהיה ארון בבית שבו תמיד תחכה לכל אחד מכם כיכר לחם שלמה עם צנצנת ריבה ותוכלו לאכול מתי שתרוצו. כיכר לחם שלמה, את מתארת לעצמך? ועיניים חומות מתהפכות אליה פעורות לרווחה (כיכר לחם שלמה?) וככה, כשחללי בטנה צורבים וזועקים ועצמותיה נוקשות ועורה צפוד היא תופרת את הפצעים העמוקים שמבקיעה הצחנה, בשימת לב של אישה היודעת היטב את מלאכתה (היא תמיד נחשבה לכזאת),

בחוט שממנו עשויים השקרים והחלומות כאחד. היא אומרת: כיכר לחם וצנצנת כל יום, לחם טרי וחם וריבה אדומה, ולמרות שהמילים רחוקות כמו אמסטרדם או פלשתינה פתאום מהביל איזה ריח של חיים בין שתיהן, אולי ריחם של לחם נאפה וריבה מתבשלת (איך, תזכירו לה, היא שכחה לרגע, מריח לחם נאפה?)

והאישה חושבת: הנה הרגע עבר ותודה לאל שעבר בשלום. עוד מעט את העבר הזה אפשר יהיה לשים מאחור עם כל הרגעים שמוטב לשכוח (מה שאחיה יעשה: ישים את כל האלכומים שברשותו בתוך כספת ולא יביט בהם או יגלה על קיומם לעולם ורק אחרי מותו שניים מאחייניו ששרדו לבד מאד וקטנים מאד, יגלו בהשתאות שכל העת היו פניהם של הוריהם בהישג ידם ולא ידעו. פתאום ייצא עבר ממחבואו). העבר הנה עבר, אבל העתיד, הוא הולך ומתמשך, הולך ונמשך (משקלו הולך ונעשה כבד על כתפיה), רקום מהחומר הזה, ההפכפך, שממנו עשויים שקרים וחלומות, החומר שהופך למשך רגע יחיד זכוכית לזהב בשעות שלפני ואחרי החושך.

אפשר להמשיך את הסיפור על הילד וחלונות הזהב ולהגיד שגם מעבר לגיא הבא יהיה בית וגם בחלונות כשהשמש תרד פתאום יתנוצץ זהב, והילד יאמר שלום לילדה על הגדר וימשיך במסעו אל הבית ההוא וגם כשיגיע לשם יאמרו לו שבת הזהב מצוי בכלל מאחוריו ובכל זאת כשתרד השמש מעבר לגיא יֵרָאו שוב חלונות זהב והוא שוב ימשיך, וכשיגיע להר הבא כבר יידע שהוא ממשיך על מנת להמשיך את הסיפור ושלא מחכים לו שום חלונות של זהב, אלא רק חלונות של זכוכית, כשם שלא יחכו לילדה הקטנה הצרורה על הדרגש לעולם כיכר לחם וצנצנת ריבה בארון (ואין באמת צורך, האם אומרת לעצמה ולקדקוד החם, בכיכר לחם וצנצנת ריבה בארון לכל אחד מבני הבית, זה רק כל כך נחמד לחשוב על הרעיון הזה שתהיינה שם).

יותר מכך יידע הילד שבאגדה. הוא יידע מפיהם של אלה שיפגוש שאותו זהב חמקמק שאינו בנמצא זהר בבית שהשאיר מאחור ובכל הבתים שעבר מאז ודמו לו, ממש כשם שזהר בבתים שאחריהם רדף. בכל זאת, מדי שקיעת שמש, יישא עיניים לְזֶהב פתאום מעבר להישג ידו וייענה לאתגר: למשוך את הסוף עוד קצת, להאמין עוד קצת בבלתי אפשרי, כי העתיד – הוא רקום מאשליה כאובה ורצופה פתעים של אור, רגעים נחוישים של חלונות זהב, צנצנות ריבה וכיכרות לחם.

יום אחד יגידו על האישה הזו, האם, שהיא הייתה מעֵנְטֵשׁ, שלא שכחה לרגע שהיא אדם, גם לא בצל צלמוות. ואיך תשכח? שכחו אלו שעסקו בעבר או בהווה. היא נזוהרה בעבר ובהווה שראתה נשרפים לנגד עיניה. הייתה לה ילדה לאחוז בה, ילדה למשוך.

היא לא תכין לילדה כיכר לחם וצנצנת ריבה בארון. לא יהיה בכך צורך, את מקום החלום הזה ימלאו חלומות אחרים. ילדות מחדש, ונעורים למרות, ואהבה מתוך ועל אף. כך היא נמשכת, האם, ותימשך עד אין קץ. אם לבת, אם לבת, כמו השמש שיוורדת ועולה שוב ושוב ופתע מכה בסנוורים ופתע מדליקה אש על המים. כמו השמש שפעם אמר עליה איש זקן ויגע שלא היה בכרגן בלזן (אבל לו חי ודאי היה מגיע גם לשם וודאי אומר מה שאמר), שהוא שונא את החיים ורע עליו המעשה שנעשה תחת השמש, שהכול הבל ורעות רוח. הוא לא עמד מעולם וצפה עם ילדים בחלונות זהב, לא יכול להיות. והוא לא הרגיש הבל נשימה אל צווארו על ספו של מוות, או לובן עיניים אסירות תקווה מתנצנץ בחשכת צריף. בכך צדק האיש הזקן: החלונות שמבעירה השמש אינם זהב (לא), הם בהחלט אינם זהב מלבד למשך בזק אחד) וכשתשוב האם לצעוד ברחובות הישנים שלה הם ירוצפו בחללים ריקים מצחוק. גם היא, האם, רע עליה המעשה שנעשה תחת השמש, רע מאד, אלוהים אדירים!
ואף על פי כן.

על דעת המקום / עמיחי חסון

נימוקי השופטים

"על דעת המקום" של עמיחי חסון מספר את סיפורו של בחור ישראלי צעיר, שבעקבות משבר רוחני עמוק נוסע לחפש את מזלו בלוס אנג'לס. שם הוא מתחבר עם ישראלי בשם פרץ, שלוקח אותו למפגש מרתק ואפילו סוריאליסטי בבית הכנסת. באמצעות המפגש בין השניים, חסון מטפל בנושאים עמוקים כמו דת ומסורת, יהדות ומקומיות, וזאת בצורה בשלה, נוקבת ואמיצה.

זה היה ערב ראשון של סליחות בלוס אנג'לס ואני התפללתי עם העבריינים הישראליים בהמבורגר-בר בשדרות פיקו שהוסב לבית כנסת. דלפקי העץ היו מכוסים מפות לבנות, ואת התפריט הגדול הסתיר שלט עם טקסט התפילה של "מודים דרבנן". מתחתיו התנדנד כמו שרשר זהב על החזה שלט אחר, המדווח על ה"מודים דרבנן" שמעל כנדבת "נתנאל פרץ נ"י לרפואתו והצלחתו", וגודל האותיות המכריזות על הנדבה שוות לגודל אותיות התפילה.

נתנאל פרץ הביא אותי לסליחות. נפגשנו לראשונה באותו הבוקר, בטיילת של חוף וניס. הוא עשה סיבוב בין באסטות הבגדים שבבעלותו, ורדה בנערים הלטינים שמכרו את הסחורה המזויפת תחת השמש הקליפורנית. בין לבין, זמזם לעצמו את פיוט הסליחות; "לך אדוני הצדקה", ואני שעברתי לידו המשכתי מתוך אינסטינקט את המילים; "ולנו בושת הפנים".

הפנים של פרץ דווקא נהרו לכיווני, כאילו מצא חבר אבוד באירוע משפחתי משמים ומעיק. הוא הציג את עצמו בלחיצת יד נטולת שם פרטי, ושאל אם ארצה להצטרף הערב לאמירת סליחות בבית הכנסת כמנהג הספרדים. לא רציתי. אחרי שנים של הצמדת היד המאגרפת אל הלכ בוודי הימים הנוראים, בקשתי להשתחרר הפעם בטויל הזה מניגון התפילה העייף שחודש אלול מביא איתו. אבל פרץ היה זר נלהב, ולא היה טעם לפרט בפניו מהלכי נפש. שקרתי. אמרתי שיש לי תכניות אחרות במערב העיר. פרץ התבונן בי בעיניים כמו סוחר טוב שמזהה הזדמנות אצל לקוח, והציע עסקה: "אם תבוא הערב לבית הכנסת - תצא מהבאסטה עם חליפת פוטר של 'אדידס' מתנה. אני אזכה במצווה, אתה בחליפה. סגרנו."

הגעתי לכתובת בשרדות פיקו לקראת חצות, פנס רחב האיר פוסטר עצום של משפחה לבנה מאושרת, חגה מעל שולחן ערוך, וחץ אדום כיוון את האושר אל דלת הכניסה מימין. פרץ עמד שם כמו אב גאה של נער בר מצווה, לבוש בחולצה לבנה מכופתרת וכובע מצחייה שחור שכיסה את פדחתו. הוא קיבל כל אחד מהמתפללים בשלוש נשיקות על הלחי, גם אותי, וסיפר איך יזם את המעבר לכאן לפני כחודש, אחרי שירו על שמי בן-גיגי בפתח בית הכנסת בקולומבוס אבניו. הקהילה המקומית - יהודונים כוזרים כאלה, ככה הוא קרא להם - דרשה שיסתלקו מההיכל המהוגן, והנכס הזה בדיוק התפנה. השגחה פרטית מהשמיים. אאודי שחורה נעצרה מול הכניסה והשתיקה את התגנדרותו של פרץ. הוא הטיב את חולצתו בתוך מכנסי הג'ינס והכריז בצעקות שהרב הגיע, הרב הגיע! בתגובה שלפו המתפללים את הטלפונים החכמים מהכיסים ובאינסטינקטים של צלמי פפראצי הניפו אותם מעל הראשים, מתאמצים לקבל תמונה טובה. כבוד הרב נראה מצדו כאחד שמורגל הן בצילומים והן בנשיקות שהומטרו על ידו ועל זקנו. הוא אחז בכתפו של אברך צעיר ומגולח, ויחד הם פילסו דרך בתוך הקהל אל במה מאולתרת, היכן שעמדה עד-לא-מזמן עמדת מילוי המשקאות הקלים. פרץ הניח לרגע את האיפון ומנה באצבע פיקודית את הגברים למניין. ח"י מתפללים הוא אומר לרב בתום המפקד, והרב, מרוצה ממספר שיש בו ברכה, פתח בדרשה מהחומרים המוכרים: ידיו של הקב"ה פתוחה עכשיו לקבל שבים, והרי אנחנו מאמינים בני מאמינים, ואין לנו על מי להישען.

אני נשענתי על כיסא בר גבוה שמיונז קרוש היה דבוק למשענתו, וכוס תה מהבילה עם נענע ודבש הונחה לידי בידי שְׁמֶשׁ שחור ומבוגר שהועסק בבית

הכנסת. כשהרב סיים לדרוש ניתן האות לפתוח באמירת הסליחות עצמן. האברך הצעיר החל להקריא את הפיוטים בקול סמיך ומסולסל, והקהל חזר אחרו כעדר על המשפט; "דלפה מתוגה נפשי הענוגה". התבוננתי בחבורת הגברתנים האלה, שנראים כאילו התלבשו לאודישנים בסופרנוס, ולא מצאתי תוגה ולא נפש ענוגה, ופרץ בדיוק לפת את אשכיו בתנועה בלתי רצונית, וצחקתי עם התה החם בתוך חלל הפה, מתאמץ שלא לחשוף את עצמי כאחד שבא להתפלל רק בגלל אתנו. ולמרות זאת, היה לי נעים לשמוע את החזן המגולח, והקול שלו היה ערב לאוזן והזכיר את קולו של אהרון רבוש, החזן בבית הכנסת של ילדותי. שמעתי איך הוא מושך את הברות המילים במנגינה וחשבת על אבא שלי, שבוודאי הוציא באותו בוקר את הדיסקים הצרובים של הסליחות מהבגאז, ובטח שומע אותם שוב ושוב במכונית שלו, מרעישות לכל עבר בחלון פתוח. ידעתי כמה הוא היה שמח לראות אותי מסלסל סליחות במניין בגלות, ולא היה לי טלפון חכם כמו של פרץ לצלם בו את עצמי ולשלוח סרטון הונאה לאבי מבן סורר ומורה שכמוני.

הסליחות הסתיימו, והמתפללים יצאו בעקבות הרב להתברך בהרכנת ראש בתוך האאודי. אני נשארתי בחלל התפילה המרוקן שעדיין נישא בו ריח סטייק מטוגן כמו ריח בושם שנותר אחרי צאת אדם מהחדר. פרץ אמר שעם ריח כזה אין הרבה ברירות, והציע לי להצטרף אליו להמבורגר בטיילת. על חשבוננו ולמרות שביני לבין עצמי הכרזתי על צמחונות לקראת השנה החדשה, נענית להצעה בחזירות של מטיילים תפרנים.

פרץ לא העיף מבט בתפריטים שהגישה לנו מלצרית עייפה, והזמין בידענות שאין בה מקום להתלבטויות שתי עסקיות של חצות. עד שהאוכל הגיע הוא פירט בפניי את זרועות התמנון העסקיות שלו: יש גניבות קטנות עם אמסלם, ויש את באסטות הבגדים על החוף ויש גם באסטות שמוכרות סרטי פורנו צרובים בשכונות של האסייתיים - ולא חס ושלום אצל היהודים, כי למכור פורנו ליהודים זה חטא, ככה אומר הרב. שאלתי אותו מי בכלל קונה היום דיסקים צרובים כשיש אינטרנט בכל טלפון, ופרץ ענה; תתפלא, תתפלא. אחר כך הגיע שלב החקירה הנגדית והוא התחיל לתחקר אותי בשאלות. התשובות שלי היו קמצניות. ענית בפרטים טריוויאליים, גאוגרפיים, נטולי גילוי לב. לא ספרתי לו שבאתי לאמריקה מתוך משבר רוחני עמוק ואהבה שהלכה והתאדחה. אמרתי

שהגעתי לטיול ולעבוד, כמו כולם, ופרץ היה אדיב להציע לי לעבוד אצלו, אם אני נשאר בחוף המערבי מספיק זמן.

רינגטון רועש של מנגינת "אדון הסליחות", עלתה מהאייפון של פרץ. הוא ענה במהירות ובערבוב קולני של פקודות בעברית, באנגלית בספרדית. הקללות נאמרו בערבית כאליו הייתה בשבילו שפת קללות בינלאומית. הקשכתי לו מפקד על מבצע העברת סחורת הסרטים שהוא תכנן, וחמדתי להשתעשע אתו. לשחק משחק מטופש ומיותר. להתגרות בו כמו אפס שיורק על היד שמאכילה אותו. המלצרית הניחה בינינו עסקיות של חצות, ופרץ חטף את האומצה עם מפית ובירך "המוציא לחם מן הארץ" בלי ליטול ידיים. איך זה מסתדר לך, שאלתי אותו, להיות סרסור עם צלצול של "אדון הסליחות?" "אני לא סרסור", הוא אמר נעלב והבשר בין שיניו, "אני רובין הוד - מעביר כספים מהמקומות הרעים לטובים, אתה יודע שחוץ מבית הכנסת אני תומך כלכלית גם בשלושה אברכים?" "בסדר", אמרתי, "אבל בשביל מה ההצגה: למה הכית את עצמך על החזה לפני שעה וצעקת 'אשמנו, בגדנו, גזלנו' אם אתה לא מתכוון לזה." פרץ הניח את האומצה החצי אכולה על הצלחת ובחן אותי שוב, בפעם השנייה מאז הפגישה שלנו ליד הבאסטה, מתעכב על כל זיף בפניי באור המעומעם של המסעדה. הפסקתי לטבול את הצי'פס במיונו והסתכלתי חזרה כמו חניך בתנועת נוער שאמר את הסיסמה הלא נכונה במודע. בוא, בוא החוצה הוא אמר בתום הסקירה, וזרק כמה דולרים ליד פחיות השתייה.

יצאתי אחריו והתחלתי לחשוש שבמקום למצוא ספה לנחות בה הלילה אני עומד למצוא אגרוף בפנים. פרץ הלך ממוקד מדק העץ של הטיילת לכיוון החוף, מתעלם מזוג בחורות שברכו אותו לשלום בעברית, דואג לברוק בתנועת ראש שאני אכן הולך מאחוריו. הוא נעמד על קו הגבול בין החול היבש לחול הרטוב והתחיל להתפשט; כובע מצחייה, נעלים, מכנסיים, טבעות מאצבעות מהידיים, גופיה, שעון מזויף של קרטייה, ארנק תפוח, תחתונים לבנות. הוא הניח אותם בערמה על כיסא ים מקופל והתחיל לצעוד אל עבר המים. אני טובל עכשיו, הוא אמר לי בקול שהלך והתרחק, ומתנקה מכול החטאים. ככה זה מסתדר לך? הדמות שלו נעלמה לתוך החור השחור והשמיעה קולות חיכוך במים. ספרתי שבע עליות וירידות, הפסקות קצרות לתפיסת אויר, ושוב צלילה. הוא ממלמל פיוטים במנגינה בכל עליה: חטאנו לפניך, רחם עלינו. התקרבותי לחוף והכנסתי

את אצבעות הידיים שלי לבריקה; השמש צלתה את האוקיאנוס האטלנטי במשך היום עד שהמים היו חמימים, מזמינים. התפשטתי. פרץ זיהה אותי בתוך המים, בקול שלו היה שמחת ילד קטן בחופש הגדול. זה נראה לך בסדר, הוא שאל אותי, אם אני אשתין כאן במים והרגע טבלתי באותם המים בקדושה?

פתאום / מיכל ישראלי שרון

נימוקי השופטים

"פתאום" של מיכל ישראלי שרון הוא מונולוג חושפני, אמיץ ומצמרר של אישה המתאר את ההריון ואת הלידה. לכאורה, דבר אלמנטרי, בסיסי, הבא מאהבה שאינה תלויה בדבר. אבל שרון, באמצעות תעוזה וכנות, מצליחה לשבור לא מעט טבואים ומוסכמות, ולתאר ללא משוא פנים את הפער בין מראית העין לבין מה שקורה בפנים.

הרגשתי שאני כבר מוכנה להיות אמא. שכבר למדתי ועבדתי ועשיתי מספיק "ויים" באיזו רשימת מטלות והישגים שמתישוהו נהייתה לי. שאני כבר יכולה לעבור לשלב הבא בחיים שלי. להיות אמא גם. הרי זה עוד "וי" שצריך לסמן, בטח לקראת גיל 30. ודיברנו על זה, הוא היה מוכן קצת פחות. אבל כבר נורא רציתי. זה כבר לא הרגיש לי כמו עוד "וי", זה ממש בער לי מהרחם למלא אותו כבר, כאילו הוא פיתח רעב לעובר. אז דיברתי ושכנעתי ואמרתי ובסוף הוא התרצה והפסקתי גלולות והתחלנו לשכב. ממש המון. והיה לסקס שלנו ברק כזה וזוהר מיוחד. וכל גמירה היתה קסומה ואמרתי לו "בוא כבר תעשה לי ילד" ושנינו התרגשנו, כי החלטנו שבאמת עושים. והוא תמיד עושה מה שאני מבקשת, אז הוא שתל בי זרע שהנביט לי את הביצית וככה אחרי כמה שבועות הוא רץ בלילה לסופר פארם כי כבר לא יכולתי לחכות לבוקר והשתנתתי על המקל וספרנו שניות ואז קווים. שניים. סגולים. "וי".

והתחלתי לבכות. כי זה דבר אחד לרצות ודבר אחר לגמרי לקבל. ובטח שכל כך מהר ומייד. ואז גם בכיתי בטלפון לאמא. ולעוד חברה. לא בכי רע או עצוב. בכי שמגזק רגשות שעלו על ספם, כמו מרוב תקוע לפני החורף שצריך לנקות. ועכשיו הוא רק רצה ללטף לי את הבטן, אפילו שהיא עוד היתה רגילה לגמרי. וגם ללטף לי את הציצים שהתחילו לגדול. ובמשך חודש היו לי כל הזמן בחילות אבל בלי הקאות, ושמחתי שהן עברו לי מהר יחסית. ואז חזר לי התיאבון ורק רציתי כל ערב שיפוד. אני והעובר. רצינו כבד ולבכות כמו חיות טרף ליליות. והוא נסע והביא. זה היה ממש ויראלי ונע באוויר סביבנו. חיידק הציפייה. וספרנו שבועות, והיה לנו תאריך משוער ורציתי כבר לראות חדרי לידה ולהזמין מיטה בשילב ולקחת מחברה את ספר השמות ולשחק איתם עד שיבוא אחד שירגיש לי מתאים.

ופתאום - דם.

זה התחיל בקטן, כתם בתחתונים שהיה לי מוזר אבל לא הדליק אצלי שום נורת אזהרה. בפייפי הבא היה אחד חדש. ועוד לפני שהספקתי להתקשר אליו ושנראה רופא ונעשה אולטרא-סאונד כבר שמעתי בראש שלי את המנתח שאומר לי שהכל עבר בהצלחה. ואחרי שכבר היה לי סוף מוכן, אז יכולתי להתחיל ולטפל בזה. התקשרתי וביקשתי שיבוא ונסענו ונשכבתי ובדקו וראו והרופא היה עדין ועם זאת מאוד ברור. הסוף שלי צדק ואני בלב שלי כבר התחלתי ספירה לאחור. והוא נכנס לאינטרנט והוציא סטטיסטיקות שחשב שיפחדו את העובר המדמם שלי ויקרישו לו את הנפילה ואמא שלי סחטה לי לימון והרמתי רגליים וליטפתי את הבטן והבטחתי הבטחות. והתפללתי תפילות לאלוהים שלא האמנתי בו בכלל. אבל העובר שלנו המשיך לדמם את עצמו. התחננתי ממש ליקום שירשה לי להמשיך ולהחזיק בו, שיתן לי עוד יום ועוד אחד אחריו. והוא לא נתן לי ללכת לעבודה והכל נעצר ורק חיכינו לעובר שיתחרט.

כעבור שלושה ימים ועוד כמה ריצות למיון נשים וכמה מפגשים עם רופאים פחות עדינים, כשהספירה שלי הפנימית נכנסה לישורת האחרונה, כבר נפרדתי מהתינוק שלא יהיה לי. אפילו שלא ידעתי אם הוא בן או בת. אפילו שלא היה לו עוד שם. נפרדנו כבר. ואז התחילו צירים קטנים ושקטים, מלאים בעצבות ושלא היה בהם שמץ מההתעלות ששמעתי שיש באחיהם הגדולים, אלה של

הלידות החיות והם התגברו עד שחשתי ש"ברח" לי בתחתונים. ולא קראתי לו שיחזיק לי את היד. רק שכבתי במיטה, נשכתי שפתיים, התפתלתי לי מכאבים שלא הכרתי, ליטפתי את העובר שלי בדרכו החוצה ולחשתי לו מילות פרידה אחרונות ובכיתי בכי חרישי כזה. עליו ועלי ועלינו. לא רציתי לקום. לא רציתי לדעת איך ממש נראה הסוף של ההריון הזה שקרה לי. רציתי עוד קצת זמן לכבד עם כל מה שתיכף כבר לא יהיה לו קיום. אז התקפלתי גם אני לתנוחת עובר כדי להרגיש הכי קרובה אליו שאני רק יכולה.

הוא כנראה הרגיש שמשוהו קרה, לפעמים הוא היה יכול ככה לחוש אותי, גם מרחוק, בלי מילים בכלל. אז הוא בא וראה אותי מתעברת לי על הצד וישר הבין ורק שם לי יד על המצח וליטף את השיער שלי בשנייה ושתק איתי. לא רציתי להרים אליו את הראש ולפגוש את העיניים החומות והגדולות שלו שידעתי שהן מלאות עכשיו עצבות חומלת כזאת אבל גם חששתי שיש בהן שמץ של אשמה. הספיקה לי המסכנות שלי גם בלי העיניים שלו.

ואז הוא לחש לי "אנחנו צריכים לקחת את זה לבית החולים. ואת צריכה להיבדק שוב, פעם אחרונה." והלך להביא קופסה. והוא הביא אחת מאלה של השיפורים.

אח"כ נשארתי עוד שבוע בבית. לא יכולתי לחזור לשגרה בלי הילת ההריון שלי. כאילו ששכחתי איך משתגרים מיום ליום. ואחרי עוד שבוע הוא העיז לשאול אותי אם אני רוצה שננסה שוב. הוא התכוון לטוב, זכר כמה שרציתי ואת הרעב שהיה לי ברחם, אבל אני כבר לא רציתי. עוד היו לי פצעים ללקק. כבר לא פרפר לי מבפנים מהמחשבה על תינוק. היה לי רק השקט של האולטרא-סאונד בבית החולים. אפס פעימות.

וזה היה מעבר חד כל כך מהשמחה שהיתה לי באין בטן שלי לעצב על הגוף הבוגרני שלי שלא שמר עליה כמו שצריך. ולא רציתי כבר לקום מהספה. רק לשכב עליה וללטף את עצמי ברחמים גדולים. להמשיך ולבהות בטלוויזיה ובתמונות שעל הקיר, שיניחו לי לנפשי אבל גם שהוא לא ישאיר אותי רגע לכבד עם עצמי ועם המחשבות המאכלות.

ויום אחד אחר הצהריים, כמעט חודש אחרי, הוא לקח אותי להתקלח ונגע בי יותר משרציתי. פתאום נישק אותי במין תשוקה שלא היתה במקומה, כי רק בקושי סבלתי את אלו הרכות והעדינות. והתאוה שלו היתה ממש פוצעת

אבל לא יכולתי להתנגד לה בגלל הכובד של האשמה. והוא התחיל לקלף ממני את הבגדים, דוחף לי יד לתחתונים, מועך את השדיים בשנייה. וזה הרגיש רע כמו שרק פעם ראשונה יכולה להרגיש, כשיש זרות גמורה בין שני גופים. ולא אמרתי כלום. עצמתי עיניים ונשככתי על המיטה הגדולה בחדר השינה וחיכיתי שייגמר, שיגמור. ועדיין לא אמרתי כלום. לא שאני לא רוצה ולא שאני לא מוכנה, פשוט כי לא רציתי לאכזב יותר ממה שכבר אכזבתי. אבל לא רציתי אהבה כזאת. יכולתי להכיל רק אהבה של חיבוקים ונוכחות וזה היה הרבה יותר מזה. בסוף גם התקלחתי.

אחרי שלושה שבועות כבר ידעתי שמהו קורה לי בגוף. כבר ידעתי איך שזה מרגיש כשמהו נובט. ולא אמרתי כלום, קמתי סוף סוף מהספה והתלבשתי והלכתי לסופר פארם והשתנתי על המקל וספרתי שניות ואז קוויים. שניים. סגולים. סאמק. לא רציתי. לא ככה.

בערב הוא חזר מהעבודה וסיפרתי לו והוא שמח מין שמחה כזאת חסרת בטחון, לא יודע אם היא מפריעה לי או פוגעת בי. ואני רק ניסיתי לשמור על קור רוח ועל מסך האדישות. מבטיחה לעצמי שאני לא אספור. לא ימים ולא שבועות. לא הייתי מוכנה להתכונן אלא לדבר אחד. לכתם. בכל פעם שהלכתי לשירותים. בשניות האלה מהרגע שפתחתי את הרוכסן ועד שהפשלתי מכנסיים ותחתונים והבטתי בהם. כל פעם מחדש, הפרפור הזה בלב, הציפייה לרגע המוכר הזה, להרס העצמי שיכלה לי עוד עובר. ובגלל זה לא הסכמתי לספר לאף אחד. ולא לשמוח. על כלום. רק לצפות ולחכות שמהו ישתבש. שגם הפעם הגוף שלי יאתחל את ההריון מחדש.

אחרי 14 שבועות הוא התעקש כבר שנספר להורים. אז סיפרנו. בשבוע 20 בערך התחלתי להרגיש את התנועות שלה בלילה. הרופא כבר גילה לנו שזאת היא. וכל שבוע שעבר, ככה היא בעטה בי יותר ויותר חזק. בעיקר בלילה. ויכולתי ממש להרגיש שהיא דואגת שאני לא אירדם בשמירה עליה. שהיא מענישה אותי על הפשלה הקודמת. ושנאתי אותה. את הקיום הקטן והמתריס שלה. בזמן שכל החברות מסביבי סיפרו לי על שמות ההריון שבחרו לעוברים שלהן, כולם חמודים ומצחיקים, אני קראתי לעוברית שלי מנוולת. היא היתה גנבת, שדדה ממני את האבל שלי על העובר שקדם לה. וכעסתי עליו גם, כעס שהלך ותפח יחד עם הבטן העצומה שלי. כעסתי שהוא עשה לי תינוקת שלא רציתי. כעסתי

שהוא עיבר אותי כנגד רצוני. וגם תשעת החודשים שבהם השמנתי ושיניתי צורה ומלתחה לא עזרו לשנות אצלי את ההרגשה כלפי המנוולת. שנאתי אותה. שנאתי אותו. הרגשתי לכודה בגוף מנופח ומתוח וכבד.

בשבוע 40 וחמישה ימים הפתיע אותי כאב מוכר. הציירים התחילו. ואני מיד נזכרתי איך הרגשתי אותם 10 חודשים קודם לכן לראשונה והתחלתי לככות. בלי שליטה.

זה לקח למנוולת 14 שעות. כבר הייתי עייפה ומותשת, אחרי שהפכו אותי וסובבו אותי והוליכו אותי ודקרו אותי ואינפזו אותי והשכיבו והקימו. צירי הלחץ הגיעו והמיילדת אמרה שהגיע הזמן לדחוף חזק. ולנשום. ולנשוף. והוא החזיק אותי מאחורה, מעסה את כתפיי, לוחש לי חיזוקים גנריים וכשהציר הגיע ולחצתי בבת אחת עלה שוב הזיכרון של ה"ברח" לי והתעברות שלי במיטה עם שיליה בין הרגליים וכבר לא רציתי ללחוץ יותר. שתישאר בפנים המנוולת. ובכיתי וסירבתי. והביאו עוד מיילדת והוא ניסה לדבר לליבי ואני רק צרחתי "לא לוחצת יותר! מצידי שתביאו רופא שיחתוך אותה, אני לא לוחצת". וכמה שצרחתי יותר ככה הדופק שלה ירד והמיילדת רק רצתה שאני אנשום ואז קלטתי שכמה שאני שונאת אותה, היא תלך לי גם אם אני לא אנשום. אז הפסקתי לצרוח ונשמתי. הכי עמוק שאפשר. פעמיים. ושלוש. ואז שוב הגיע ציר ולחצתי לפי הספירה. וזה צרב לי נורא. והיא קרעה אותי המנוולת, אבל הראש שלה היה בחוץ ואז גם הכתפיים והוא כבר לא נשאר ליד הכתפיים שלי, הוא עבר למושב הקדמי. ואז שמעתי את הבכי שלה. הגיע תורה לצרוח. והוא הלך להסתכל שניקו אותה ושקלו אותה ומדרו לה ועשו לה ואני נשארתי שוכבת ככה עם הרגליים מורמות, קרועה. ואפילו שעוד לא תפרו אותי והיא צריכה ללכת לתינוקיה איתו, לפני הכל המיילדת אמרה שהיא צריכה אותי. והיא הניחה אותה עלי. עטופה בשמיכה ורדרדה דהויה שידעה הרבה תינוקות וכביסות לפנייה. והיא הריחה כמו זיון שעומד באוויר, ועוד נשארו עליה קרומי רחם והיא היתה לי פלא. עירנית ומתעניינת ומביטה כל כך. היא כבר לא היתה מנוולת עמומה ובוועטת. היא היתה תינוקת והיא לפתה לי את האצבע חזק והתחילה למצוץ אותה. "את צריכה להניק אותה" אמרה המיילדת בטון מצווה וקירבה אותה בעדינות תקיפה לשד שלי. זה לקח כמה שניות ואז הרגשתי את היניקה. וראיתי שהוא מנגב דמעה שהתגנבה ואני רק דאגתי לאחיזה שלי, שהיא מספיק חזקה ותומכת,

שלא אשמוט אותה חלילה. וחשתי חמימות כזאת מתפשטת לי בבטן ורציתי לגעת בה ואז נגעתי והיה לה לחמימות מרקם צמיגי מעט וכשהרמתי את היד היא היתה שחורה ונבהלתי. והמיילדת אמרה "זה המקונים שהיה לה במערכת, הוא מתנקה החוצה, זה נהדר". ואני רק חשבתי שזה כל כך מתאים לה. במקום בעיטות היא פשוט מחרבת עלי. והוא לקח אותה ממני, אפילו לא חשב לעזור לי להתנקות. הוא היה כולו שקוע בה וראיתי שהוא כבר נשבה בקסמה, בעיניים הפעורות, באף הקטנטן, בשפתיים הזעירות והמוצצות שלה וידעתי שמעכשיו היא הראשונה אצלו.

הרופא הגיע לסגור אותי ואז בדיוק הוא הלך איתה לתינוקיה, משאיר אותי לבד, עקודה על המיטה, פשוקה ותפורה. רק אני ושקית קרח ענקית בין הרגליים שתעלים את התחושה. רציתי גם אחת כזאת ללב. והייתי כל כך צמאה ואף אחד לא היה שם להגיש לי כוס מים.

אחרי שלושה ימים השתחררנו הביתה. על הדלת היה סרט וחיכו לי זרים, אבל שום דבר לא היה מוכן לקראתה. בגלל ששנאתי כל כך ולא התכוננתי לכלום. אז ישבתי איתה על הכורסה בזמן שהוא הרכיב את העריסה שלה מאפס. וככה נרדמנו שתינו יחד לשינה ראשונה משותפת בבית. והוא צילם אותנו בזמן שישינו. ואחרי שהעריסה היתה בנויה ופרסתי סדין וכיסיתי אותה בשמיכה הקטנה שלה והסעתי אותה עד לצד שלי במיטה, ישבתי לידה וספרתי לה נשימות ואצבעות. ועשיתי כל מה שצריך, חיתלתי וקילחתי וניקיתי את הטבור בקפידה כמו שהאחות הסבירה. והשכבתי אותה רק על הגב ולא שמתי לה בובות ולא הלבשתי בשכבות. עשיתי הכל כדי שאצלנו תהיה רק שינה בעריסה. הכל היה לפי הספר. רק מילאתי הוראות הפעלה. והנקתי אותה אפילו שזה כאב, אפילו שהיא פצעה לי את הפטמות והן נסדקו, כי באמת שרציתי להיות האמא הכי שאני יכולה.

וכולם באו לבקר והביאו מתנות, אבל אני רק רציתי שיעזבו אותי, שיתנו לי רגע להיות עם עצמי ועם התינוקת הזאת שקרתה לי, לבד. שיתנו לשתינו הזדמנות לערוך היכרות ראויה, נטולת הפרעות מתפעלות שמשוות עצמות לחיים וגבות, בלי פלאשים ובלונים. רק אני והיא לבד.

ורק בלילות כשהיא היתה מעירה אותי לעוד הנקה מעיקה, יכולתי בין שד למשנהו, בהפוגה המנוממת הזאת שלה לתת לה קצת אהבה, זהירה וקטנה, בלי שהיא תפתח עלי עיניים. רק בלילות יכולתי ללטף ברכות שלא ידעתי שקיימת בי.

רק ככה, בלבד שלנו בסלון, עם האור הקלוש שנכנס מהרחוב, ברומנטיות הלילית הזאת הרגשתי קצת מחוברת אליה. רק אז הוקל לי משא האשמה המרוחקת שלי. וכבר הכל כאילו היה בסדר איתנו. הוא מיהר לחזור כל יום הביתה. וספרנו כל יום שעבר, כמו טבלת ייאוש, אבל של אושר. כבר 10 ימים מאז שהיא נולדה. ואני ישנתי איתה ואכלתי קצת אחריה. והוא דאג להזכיר לי להתקלח ולהחליף חולצות ספוגות חלב. והרגשתי שאולי שוב יכולה להיות לי אהבה בלב. ופתאום – דם.

הפעם זה לא היה כתם בתחוננים. קמתי מהספה והיא היתה כולה אדומה. ישר צילצלו לי כל הפעמונים. הזעקתי אותה הביתה והלכתי לשכב. הוא עדיין לא הגיע וכל המיטה שלנו כבר היתה ספוגה בדם. אבל היא ישנה בשלווה בלתי מופרעת בזמן שאני דיממתי את עצמי. הכל הסתחרר לי. רק רציתי להגיע לאמבטיה, לשטוף את עצמי, לא להיות ככה מגואלת. הצלחתי להיכנס אליה, קרסתי ממש לתוכה ובזמן ששכבתי שם, מתיזה על עצמי מים חמימים, מסתכלת בנהרות האדומים שהתנקזו לביוב, גיליתי כמה שאכפת לי ממנה. שכשחשבתי עליה היא כבר ממש לא היתה מנוולת. המחשבות התחילו להתערפל לי, הולכות בזיג זג מופגן על הקו הלבן שמפריד נתיבי מחשבה בהירים, דוהרות לשלילה. הוא הגיע הביתה. הוא נכנס לאמבטיה ואני זוכרת איך שהעיניים החומות והגרדולות שלו התמלאו בבת אחת בדמעות כשראה אותי. את השפה שרעדה לו. זוכרת כמה הוא ניסה להשתלט על המילים שיהיו ברורות, שלא יסגירו כלום, שישמרו על קוליות. שמעתי אותו מזמין אמבולנס ונותן את הכתובת. ואז הוא התיישב ליד, על השטיחון ונישק לי את הראש וליטף וכמו מאליהם צצו שוב החיזוקים הגנריים וכבר ממש רציתי שיגיע איזה פרמדיק להציל אותי.

ואז היא התחילה לבכות. והוא הסתכל עלי אבל המבט שלי כבר היה מזוגג והוא לא יכל למצוא בו את התשובה הנכונה. והוא קם אליה. ולפי קול המגירות שנפתחו ניהשתי שהוא מחליף לה חיתול ונשמתי הכי עמוק שיכולתי וצעקתי לו "המשחה בסלסלה האדומה" ואז כבר נגמר לי כל האוויר.

שריון צלילים / מקס פריידין

נימוקי השופטים

"שריון צלילים" של מקס פריידין הוא אפוס בזעיר אנפין, המספר את סיפורו של הכנר ארתור אברמוביץ מעת היותו ילד פלא, ועד שנעשה למוזיקאי בוגר ובעל משפחה משל עצמו. מבעד למוזיקה ולמשמעות שלה, פריידין מספר את סיפורם הבין־דורי של יהודים בברית המועצות ובישראל במאה ה־20, ונוגע במשמעות של להיות יהודי בעולם שעולה על גדותיו מרוב אידיאולוגיה, פחד וקנאות.

המוזיקה מילאה את החדר עד גדותיו. אצבעותיו השמנמות של ארתור בן השבע נעו בחוסר מיומנות אך הקשת הייתה יציבה. הצלילים הארוכים ריצדו על פניו המחייכות כמו שפני שמש, מייבשים את דמעותיו, מאירים את לחייו התפוחות ומשתלבים בערוגת התזמורת שלבלבה בראשו. הטפטים המצהיבים התקלפו מן הקירות שהחלו להתפורר, הבויץ זלג מתוך הסדקים וסחף אחריו תמונות מטושטשות של עיניים מאשימות. החלונות החלודים נסדקו והתפוררו עד שכלא הבטון נפתח כוורד בשל, חושף שמש מסנוורת של בוקר אביבי שנמנע ממנו. אביו ישב על שרפרף עץ מטולא ובהה בנקודה שמעבר לקיר. הפפירוסה המעשנת שרפה את השלפוחיות השחורות על אצבעותיו. הכינור גירש את הפחד בצלילים מהירים ונוקבים של שמחת חיים וארתור שכח מאביו. הוא עצם את עיניו וינק את שירת הכינור שהשלים את ציור הזריחה וכעת שט בגלים נוגים

של דמיון בהיר, חושף בפניו אופק כחול ללא גבולות. דמעות חדשות זלגו במורד פניו השמנמנות, שובלים חמים של קסם נטול כאב שהיה זר להווייתו. הסטירה הזריקה חומצה לתוך דמעותיו. קולה הצרוד של אמו מחה את האור וארתור טבע בין שדיה הנשפכים. היא סטרה וחיבקה אותו לסירוגין, מוחצת את גופו בחיבוק דוב נטול אוויר. היא אהבה אותו באהבה בולענית ובתמורה דרשה שימלא חלל של שלושה ילדים. העולם שפע סכנות. ילדים תכולי עיניים שאך למדו לשנוא, הוריהם הקנאים שרק חיכו לצעד שגוי כדי לנעוץ את שיניהם, המשטרה החשאית שהתחפשה לעיניים משועממות של עוברי אורח שיכורים, פוליציה מושחטת, פושעים במדים שהגנו על האנשים הלא נכונים, אפילו טובאריש סטאלין נעץ את עיני הפלדה במשפחת הז'ידיים הקטנים שהסתתרו בדירה זעירה בבניין מתפורר בתחילת שנות החמישים. ארתור הצעיר מעולם לא תהה על פשר ההבדל בינו לבין הילדים המאושרים ששיחקו מחוץ לחלון, מעולם לא שאל למה אבותיהם מרכיבים אותם על כתפיהם החסונים בזמן שהוא עצמו נאלץ לשמור שאביו לא ישרוף את הבית. הפחד התנקז מתוכו בפרצי בכי אלימים כאשר אימו פתחה את הסוגרים הכבדים של דלת דירתם ובסחרחרות של בעתה כאשר הטביעה את פניו בנשיקות רטובות ונפרדה ממנו ליד שער בית הספר. הוא ידע שאסור לו לצאת החוצה, ובעודו מתבונן בקבוצות צוהלות של חבריו לכיתה הוא לא יחל לחבר אלא להגנתו החונקת של כוך הבטון המריח מעובש ולצליליו המלטפים של הכינור שניפצו את הבטון וחשפו עולם יפה נטול סכנה. בעולם זה הוא לא הסתתר, לא כרע תחת נטל הפחד, לא נאלץ להוכיח את עצמו או להסתיר את פניו. את העולם הזה הוא יצר באצבעותיו ועל כן היה המקום היחיד אליו הרגיש שייך. אימו עזבה אותו לנפשו והוא אחז בכינור. אביו התבונן בו בעיניים כבויות.

ארתור אברמוביץ שמע את הקהל וניסה לנרף את הזיעה מידי. אור הזרקורים סינוור והוא התקשה לנשום את האוויר המאובק של האולם הישן. הוא קיווה שתחת אורו החזק של הזרקור הקהל יוכל לראות את אניצי הגבריות הראשונים שהתגאה בהם כל כך – טפחים חיוורים של זיפים על שפתו העליונה. אי שם בתוך האור והחום, בין הפרצופים העלומים ועניבות הכותנה היו הוריו. פרצופים אדומים מצער, שומן חסר פרפורציות, גווים שופים. הוא דמיין את אביו מתבונן

סביבו בהתרסה מאשימה, משסף את הקהל בפסיפס של עיטורי גבורה אדומים. "מי אם לא היהודים יובילו את המהפכה הבולשביקית?" היה מסנן אביו, "מי אם לא אני? ללנין שורשים יהודיים, אביו של טרוצקי היה ז'יד אוקראיני שקראו לו דוד ברונשטיין. הם הבטיחו לשטוף את הדם הכחול ולהמליך את העבד, הנרדף, הבזוי. מי אם לא היהודים ילכו שבי אחר הבטחה שכזו? חשבנו שאנו בונים מולדת, לראשונה בהיסטוריה נהיה שייכים, כולנו טובארישי, אפילו טובאריש לנין וסטאלין! יהודים בנו מחנות ריכוז לכוגדים, יהודים תפסו דרגים בכירים במשטרה החשאית, הלשינו, חתמו על מסמכי מוות והוציאו להורג. מילדות לבשתי אדום, נלחמתי, התפקדתי, מהראשונים שקרעו את עצמם ממשפחתם כדי להילחם בחזית מול הגרמנים. ארבע שנים המימיה מלאה בוודקה כי אדם צלול לא מסתער לתוך הגיהנום בעוד תתי המקלע של הנ.ק.וו.ד קוצרים כל מוג לב הזוחל מתוך תופת הדם לתוך תופת הבגידה בארצו. ארבע שנים ישנתי במערות של זיעה ושתן ודם, צמוד לחבריי כדי לא לקפוא עד שהתעוררתי וגיליתי שכולם מתים, מיצי קיבה קפואים על פניהם. ארבע שנים נשרפתי בעודי בחיים, פילסתי את דרכי דרך צרחות חרוכות, דרך מערומי גוויות, ובזמן שמתתי אלפי מיתות הרוסים עצמם הרגו אותם! אנייצ'קה בת השתיים-עשרה שסחבה את מישנקה בן השמונה, הרוסים אימצו את הילדים הבלונדינים ואת ילדי לקחו ליער ושיספו את גרונם כדי להציג את הגוויות הקטנות שלהם בפני הנאצים..." בשלב הזה אביו היה שולח מבט אל התמונות שעל הקיר וארתור היה מגניב מבט אל שעונו. "אז היו משפטי הרופאים היהודים של חמישים ושנים... אתה חושב שהרופאים האלה ניסו להרעיל את סטאלין והגנרלים? עלילות שווא בזויות. אתה עוד היית קטן אבל אני הבנתי הכול. הם לא צריכים אותנו יותר, ההיסטוריה היהודית השלימה עוד מעגל מקולל ואין חדש תחת השמש. ארבעים שנים של צרחות נאמנות של יהודים היו לשווא. מבחינת העם הרוסי הייתה זו עוד הצגה של זידי המתחזים לרוסים. הם בנו את המולדת על מצע גופות של יהודים וכעת הם מנקזים אותנו כמו מוגלה מתוך פצע. פוגרומים ספונטניים, משפטי שווא, איומי הגלייה, חבריי הרוסים השתמשו בפריחה המחודשת של האנטישמיות, סיפחו אותי לקנוניה היהודית ורק מותו של סטאלין לא הותיר אותך ייתום." "אבא אני צריך להתאמן..." היה אומר ארתור וידו נעה לכיוון הכינור. אברם ניגב את דמעות הזעם והניח את ידו השרופה על ידו של בנו. "אתה

חושב שהכינור יציל אותך?" אמר בשקט, "המוזיקה היא תחפושת, שריון סדוק המסתיר את הגב השפוף והאף הארוך. למוזיקה אין אחיזה באדמה, היא לא מדממת, לא מכה שורשים, לא מגנה מפני מהלומות אגרוף או כדורי רובה. המוזיקה היא אשליה, מסך ערפל של צבעים עזים שמשנה אותך אבל לא משנה את המציאות. תזכור, ילד מסכן שלי, ילדי האחרון, לאחר אקורד הסיום הז'יד נשאר ז'יד."

ארתור יצא אל מרכז הבמה הקטנה והחל לנגן. בין מאות הפרצופים המחוייכים ישבו הוריו, על פניהם קמטים של חרדה כרונית, מצחיקים ומביכים בכגדיהם המתפוררים, זכר נלעג לדור הלום קרב שהרעב והמוות דבקו בעורם וסירחון הפחד נדף מהם. זוג יהודונים אפרוריים, תלשים, מובסים. המוזיקה מילאה את ליבו בגאווה. הוא ניצב מול אור הזרקורים ללא פחד, הודף בחזוהו מאות עיניים של אנשים מבוגרים ממנו, מפסל את עצמו בעזרת כלי נגינה מעודנים, מנקז את הפחד מתוך ליבו ובונה את הגבר שתמיד רצה להיות. הז'יד הזה התקבל לאקדמיית המוזיקה על שם גנסיין במוסקבה, הז'יד הזה יחיה את חייו באומץ שנשגב מבינתו של הוריו.

הוא ירד מן הבמה לקול מחיאות כפיים סוערות. כאשר הוריו קמו לחבקו התחמק ממבטם והתיישב הרחק מהם, בקצה האולם.

ארתור כיוון את הכינור וסימן לאשתו שהניחה את ידיה על קלידי הפסנתר. חפתי הזהב שעל מקטורנו המחוייט החזירו את אורם המסנוור של עשרות זרקורים שכוונו על פניו. אי שם מעבר לאור, טובע בתוך מושב מהודר בשורה הראשונה ישב בנו הקטן קוסטיה, עיניו נעוצות בדריכות בהוריו המכשפים אלפיים איש באולם הפילהרמונית הראשי של סמולנסק. המוזיקה קנתה את מקומו של ארתור בעולם ואת ליבו של בנו ועשתה זאת על אף יהדותו.

אלה הדברים הקטנים שקשה לעזוב. השלג הראשון של תחילת החורף שאפף אותו במלנכוליות מתוקה, גלידת ה"אסקימו" שהייתה ונותרה הזיכרון המתוק ביותר בחייו, דיונים אינטלקטואליים אל תוך הלילה עם חברי ילדות שכבר התהדרו בשיבה, הצליל הכובש של כינור הסולו בעודו מסתחרר באולם הפילהרמונית העצום, המוזנח קצת, ניתז על קירות בטון עתיקים, נוחת על אוזניים ערלות של אנשים מגונדרים ועל מבטו המערעץ של בנו הקטן. בשבילו

הוא ניגן, בשבילו ובשביל עצמו.

השלטון המתפורר של סוף שנות השמונים החזיר את הפחד לתוך חייו. כבר מאז רציחתו של טרוצקי להבת האנטישמיות הוצתה מחדש והוא נדהם לגלות על בשרו שהיא לא כבתה מעולם. מאז ומעולם היהודים נדרשו להוכיח את נאמנותם העיוורת ולהתכחש לכתם היהדות שהוטבע בדרכונם ועל אפם. בטירופו הפרנואידי סטלין ליבה מחדש את האנטישמיות במשפטי ה"רופאים היהודים", והנכונות הנלהבת בה העם הרוסי הצית מחדש את להבת השנאה חשפה את העובדה שארבעים שנה של זעקות נאמנות כניסיון נואש למחוק את אות הקין של היהדות לא הועילו. כעת, כאשר האוטופיה הסובייטית החלה לקרוס על יסודותיה הרקובים, היהודים היו הראשונים שהורשו לעזוב. בריחת העכברושים מן האוניה הטובעת ליבתה את אש השנאה ויצרה סכנה ממשית לחייהם. הם נאלצו להשאיר את רוב רכושם מאחור, בעוד המדינה המרוששת שודדת את כספם בתמורה לשלילת אזרחותם. המוזיקה הקנתה לארתור מעמד אך בעוד המדינה קורסת לתוך כאוס של אלימות ויאוש, האנטישמיות התפרצה בשיא כוחה והוא הבין לראשונה את מילותיו של אביו. בעולם של שנאה עיוורת, גאוותנותה של המוזיקה אינה אלא אשליה. מסתתר מאחורי הבל היופי של הצלילים הנוגים הוא הז'יד שהיה ונותר ז'יד. ארתור ידע מהו גורלם של יהודים המסרבים להגר כשהדבר מתאפשר להם. השער נפתח ורק אלוהי השחיטות יודע מתי ייסגר. הרעיון הציוני לא עניין אותו. לא הייתה לו כל נאמנות או ערגה למדינה שהדברים היחידים שידע עליה היו סרטוני תעמולה שחורים לבנים וכמה כתבות לא מחמיאות בעיתונות הרוסית. רעיון מדינת היהודים קסם לו כי במדינה של יהודים אין עוד ז'ידי, תעודת הזהות אינה מוכתמת באות ארגמן של אפליה מתקנת וגזענות מסלימה. לראשונה בחייהם לא יצטרכו להלחם בקרב מכור מראש על הכרתם כבני אדם שווים, קרב מאוס שנכפה על משפחתו וכמעט הרס את חייו. הוא עוזב בכדי שילדו לא יצטרך להילחם על עצם אנושיותו, כדי שלא יגרור אחריו שלשלאות של נחיתות ותיעוב עצמי מודחק. בישראל יגשימו את החלום הנצחי של היהודי הנודד, חלומה האבוד של אביו המנוח – להתמוסס לתוך ריק אנונימי, להיספג על ידי סביבתם בעודם משתחררים מכבלי ההוכחה העצמית המייגעת ולראשונה בהיסטוריה לקבל שליטה על חייהם. בישראל לא יהיו מוגדרים על ידי זהות כפויה אלא יהיו אנשים רגילים שאינם מפחדים

להרים את ראשם ולחלום, ליצור, לתקוף את החיים ללא פחד. בישראל ייפטר סוף־סוף מנטל יהדותם ויהפכו לבני אדם.

הקהל הריע. קוסטיה לא עמד בהתרגשות, טיפס על המדרגות הגדולות שבצידי הבמה וקפץ על אביו. מחיאות הכפיים התמזגו בקול צחוק רועם של אלפיים איש. ארתור ואלונה קרו מספר פעמים לפני שירדו מן הבמה המוארת בפעם האחרונה.

למחרת הגישו את התפטרותם.

קול צחוקם של הילדים סירב לגווע. מאות פרצופים מחוייכים, מסודרים בשורות של חולצות לבנות על מגרש אספלט גדול שמול בית הספר היסודי של קוסטיה. ארתור כיוון את הכינור וחיפש את הפנים השמנמנות של ילדו. שילוב של חום ישראלי ומקטורן הקונצרטים המטולא הפך את גופו לחממה לוהטת אך הוא סירב להורידו. מאז הגעתם לארץ בנו לא ראה את הוריו מנגנים מול קהל. ארתור ואלונה החליטו להפתיעו ולהביא את הקונצרט אל בנם כאשר התנדבו לנגן בטקס סיום שכבת ו' של בית הספר היסודי. ארתור מצא את בנו יושב בקצה המלבן, שפוף וחיוור, קורע את השירון הורוד לגזרים.

הוא ניגן מכל הלב, עוטה אוזניים חרשות בעידון מלוטש, אך אפילו לרגע ילדו לא הרים את עיניו מן האספלט. ארתור ניגן חזק יותר, קורא לבנו במטח צבעוני של גיצים וירטואוזיים. מאז שנולד בנו, ארתור ניסה לגדל את הגרסה המשודרגת של עצמו, מבער את הפחד ומנסה להחליפו בעצמאות חזקה, אך מאז העליה הוא חש בשינוי שעובר קוסטיה. מילד מאושר וחברותי הוא הפך לצלילית, ילד מבוהל וחיוור שהעדיף לנגן על הפסנתר של אימו במקום לצאת החוצה וליצור קשר עם העולם החדש. המלחינים המתים שהוציאו את ארתור מגולם הנחיתות כלאו את בנו בין ארבעה קירות והפכו אותו למתבודד. כאשר מנהלת בית הספר הכריזה שוב שאלה הוריו של קוסטיה, ראה את עיניו של בנו עולות כבעתה. בנו התבונן בהם בתיעוב מופגן, בגועל חמוץ. הוא ראה את המבט הזה מאות פעמים כאשר אסף את בנו מבית הספר או הגיע לימי ההורים, בטקסים וחגים עם הוריהם של חברי כיתתו, כאשר כלל ההורים צחקו ודיברו בינם לבין עצמם וארתור נאלץ להסתפק בחצאי מילות נימוס ושתיקה מביכה. מבטו של

בנו שרף לבסוף את תחושת הבגידה הילדותית ולפתע הוא הבין הכול. המבט השונא הרעיד נים זיכרון מודחק והוא הבין שבנו מתבייש בו. הם אהבו אותו מכל הלב אך בעיניו של קוסטיה הוריו היו לא יותר מזוג רוסים אנאלפבתים, אבודים וחלשים בין הורים לבושים בקפידה שדיברו בשפת המקום. קוסטיה לא שמע את אביו מנגן אבל הוא ראה אותו במדי השמירה הגדולים מדי, יוצא כלילות וחוזר מותש בבקרים. הוא ראה את אביו מאבד עשתונות מול מכתבים בעברית ונאלץ לתרגם לו את הדברים הבנאליים ביותר. הוא ראה אותם יושבים בצד במפגשי ההורים, כל כך זרים ומוזרים, מדברים בשפת עיצורים נוקשה ולא מובנת שהביכה אותו. הרוסיות המופגנת שלהם חשפה את הרוסיות הבזויה שניסה להסתיר. הזרות העלובה שלהם הצדיקה את המכות שקיבל ואת הגזענות שנאלץ לשאת על כתפיו הקטנות. ככל שחזר מוכה ומובס מבית הספר כך הסתתר יותר מאחורי העץ הסטריאופוני של הפסנתר, תווה חלומות לתוך עולם פרטי מדומיין כדי לא להתמודד עם העולם המסוכן שבחוץ. הוא ראה את הוריו, גיבורי ילדותו, נמחצים תחת עומס החיים החדשים, הופכים לילדים אבודים עם שיער שיבה ובגדים ישנים, חלשים מכדי להגן על בנם, מדדים בשלומיאליות פתית בדרכים עקלקלות שהוריהם של חבריו הכירו על בוריין. הוא נאלץ להוכיח את עצמו כל יום, הוא רוס אמנם, אבל רוסי "טוב", רוסי שמתכחש למה שראה כ"רוסיות מסריחה", מתכחש לשפה, למוזיקה, לאביו השפוף. התערבותו של הוריו העולים החדשים בחייו של קוסטיה חשפה את ההצגה, את הרוסי המסריח שמסתתר מאחורי העברית. כאב ההארה הכה בארתור והוא נדהם מעוצמתו. הם ירדו מן הבמה לקול מחיאות כפיים אנמיות של ילדים משועממים ובאו לחבק את בנם. "באנו להפתיע אותך!" ניסה ארתור.

"מי ביקש מכם?" ענה קוסטיה בלחש והתחמק ממבטו.

ארתור הקשיב לשקט. הכינור המכוון שכב על השולחן הקטן, הקשת קפאה בידו. הוא העביר אצבע על העיקול המעודן של העץ, מרגיש את ליטוש הלק הדהוי של הכינור הישן שליווה אותו יותר מששים שנה. הכינור הזה ספח לתוכו תקווה וצער, הוא ידע לתרגם התעלות רוח לצלילים ארוכים, לחתור תחת הכאב ולהפיק יופי עדין קשה מנשוא. הוא התבונן בדלת הזכוכית וראה גבר זקן במדים גדולים מדי מתבונן בו בחזרה. רוב האנשים שעברו בחברת ההייטק בה

שמר לא טרחו לברכו לשלום. הם הלכו בצעד בוטה, שולטים בסביבתם בגאווה של יליד המקום. הם דיברו בפלאפונים והרוויחו ביום את מה שארתור הרוויח בחודש. הם גידלו ילדים מפונקים ובטוחים בעצמם, הם שלחו אותם לחקור את העולם והיוו רשת ביטחון איתנה כאשר נפלו. הם עברו על פניו וראו את מה שראה בנו - קריקטורה של אדם, רוסי מזוקן ועגלגל, שפוף תחת נטל העייפות, שוחה בתוך חולצת מדים צהורה. האם הם מתארים לעצמם שהשומר המובס שנועל אחריהם את הדלת יודע להוביל בכינורו תזמורת סימפונית בעודו מנגן את הקונצ'רטו הוירטואוזי לכינור של מנדלסון? האם מתארים לעצמם שפעם היה הסולן הראשי של הפילהרמונית של סמולנסק? האם הם יודעים שפעם, לפני יותר מעשרים שנה, היה לו ילד שהסתכל בו כפי שילדיהם לא יסתכלו עליהם לעולם? קוסטיה מצא את מקומו לבסוף. הוא התבגר, נשא לאישה עולה ותיקה וילדיו הקטנים גאים בו. אף אחד מהם לא דובר רוסית. קוסטיה הצליח לבער את החלק הרוסי הבזוי שהרס את ילדותו ומסכת הצבר הגאה כבר התמזגה עם פניו. הסבים והסבתות של ילדיהם הם סתם זקנים מצחיקים שמדברים עם טעויות ומדי פעם מפיקים צלילים לא ברורים מכלי עץ ישנים במפגשים משפחתיים נדירים. אולי, חשב, זאת הדרך בה יהודים התאקלמו מאז ומעולם. הם התכחשו להוריהם המוכים ובנו את עצמם מאפס במקום חדש, מסתתרים מאחורי זהות מקומית וחיים בשלום עד שההיסטוריה משלימה מעגל נוסף ומגיעה המכה הבאה. ארתור קיווה בכל ליבו שבארץ הזאת, הארץ שהזמינה אותם לחזור הביתה והפכה אותם לקריקטורות, מעגל האלימות לא יחזור על עצמו עוד. אולי ילדיו של בנו ישיגו את מה שאברם, ארתור וקוסטיה לא ישיגו לעולם - תחושה אמיתית של מושרשות, תחושה חמקמקה של בית. הם יחיו ללא נטל היהדות, ללא נטל הגולה. הם לא יגדלו כמהגרים אלא כבני המקום. לראשונה בהיסטוריה של משפחתם הם יהיו בני חורין והם אפילו לא ירגישו בכך. ארתור תהה איך זה מרגיש. היה לו מושג קלוש, הוא נגע בצל צילו של החופש והתחושה הייתה משכרת. הוא יאלץ להסתפק בכך. הוא נעל את הבניין, שואף את הד השקט, הרים את הכינור והמוזיקה מילאה את החדר עד גדותיו.

על המחלקה

תכנית B.A בתרבות, יצירה והפקה משלבת ידע אקדמי מעמיק בתחום לימודי התרבות (Cultural Studies) יחד עם התנסות מעשית ביצירה, ניהול והפקה בזירות התרבות השונות. התוכנית פונה למועמדים ומועמדות המבקשים להעמיק בחקר התרבות, לרכוש השכלה רחבה, לפתח מחשבה ביקורתית ותוך כך למלא תפקידים מקצועיים במגזרים השונים של התרבות הישראלית.

הלימודים העיוניים מאפשרים רכישת השכלה בין-תחומית (סוציולוגיה, פסיכולוגיה, היסטוריה, תקשורת, אמנויות, פילוסופיה ועוד); חקירה משווה בין סוגי מדיה שונים (אינטרנט, ספרות, קולנוע, טלוויזיה, אמנות פלסטית, תיאטרון ועוד); והעמקה בהבנת התרבות הישראלית שבה אנו חיים, התרבויות הסובבות אותנו, והתרבות הגלובלית המשפיעה על כל אלה.

במקביל ללימודים העיוניים מתמחים הסטודנטים באחד משני מסלולים מעשיים: **ניהול תרבות:** שבו נלמדים יסודות ניהול, יזמות, הפקה ושיווק בעולם מוסדות התרבות ואירועי התרבות, בדגש על פעילות מעורבת בקהילה. **עריכה וכתבייה:** שבו נרכשות מיומנויות של הבעה בסיקור תקשורת של אירועי תרבות, בכתבת ביקורות, ראיונות וכתבות מגזין, וכן בכתביה יצירתית של פרוזה ושירה. הסטודנטים אף לומדים הפקה ושיווק של טקסטים בסוגי מדיה מודפסים ומקוונים.

המחלקה צעירה, דינמית ותוססת, ומתאפיינת בפעילות ענפה של הסטודנטים במגוון רב של תחומים במסגרת הלימודים: עריכת אתר האינטרנט מעמול (www.maamul.il), הוצאה לאור של כתב עת, הפקת תערוכות, הופעות ומיזמי תרבות בשיתוף (sapir.ac.il), הוצאה לאור של כתב עת, הפקת תערוכות, הופעות ומיזמי תרבות בשיתוף פעולה עם מוסדות תרבות ברחבי הארץ, ניהול פסטיבל "מדרום" באופקים ועוד. בראש המחלקה עומד ד"ר עמרי הרצוג והסגל מורכב מחוקרים ומאנשי מקצוע מובילים בתחומם.

על הכותבים

מיטל חגיב-עובדיה

בת 27 מבתיים, נשואה + פעוט כובש שבדיקת ההיריון שלו היא הגרעין שממנו נבט הסיפור. בוגרת הסטודיו לאמנויות הבמה בתאטרון חולון. מאמינה בפיות מגיל 3, משננת שייקספיר מגיל 9, כותבת מאז ומעולם. אוהבת את רומן גארי, סרטי דיסני, הנסיכה דיאנה והכי הרבה את המשפחה.

נעמה צופיה דיעי (מעדיפה דעי, אבל כך כתובה בתעודת הזהות)

בת 26 מירושלים. מסיימת תואר שני בספרות במסלול הכתיבה היצירתית המופלא באוניברסיטת בן גוריון. כותבת מאז ומעולם, בעיקר פרזזה, ומלמדת ספרות. כתיבה עבורי היא צורת חשיבה, דרך הסתכלות וחשיבה – הכתיבה היא לא רק דרך העברה וביטוי אלא גם דרך ספיגה של העולם. הסיפור שכתבתי הוא רקמה מחייה וסיפוריה של סבתי שסופרו לי שוב ושוב, בצבעים שונים ובמקטעים שונים לפי גילי. אני הילדה שעמדה על ההר וראתה את חלונות הזהב. אני הילדה של העתיד. בכתיבת הסיפור הפכתי את פניי והבטתי אחורה. (קרדיט תמונה דני מכליס)

עמיחי חסון

יליד רמת גן, 1987, גר היום בירושלים. נשוי למרים, אבא של נהוראי. סטודנט לקולנוע (שנה ד') בביה"ס "סם שפיגל" לקולנוע ולטלוויזיה בירושלים, בעל טור במוסף "שבת" של עיתון "מקור ראשון" ומעורכי כתב העת לשירה "משיב הרוח". ספר שירי הראשון עתיד לראות אור בקרוב בהוצאת "אבן חושן" ובעריכת ד"ר דוד וינפלד.

(קרדיט צילום – תומר אפלבוים)

מיכל ישראלי שרון

בת 30 ומתגוררת בפתח תקווה. רואת חשבון, עובדת כחשבת בחברה פרטית ואמא לשני ילדים. הקשר שלי לכתיבה ולספרות מגיע כנראה מהילדות שלי. בגיל 21 נרשמתי לסדנת שירה, אך כשבוע לפני פתיחת הסדנה נפטר אבי ומאז לא כתבתי מילה. באוקטובר 2013, אחרי שנה לא פשוטה של חיפוש עצמי, גיליתי את התשוקה האמיתית שלי בחיים. אולי לא אתפרנס ממנה, אבל היא בהחלט משאת ליבי – הכתיבה. מאז לא הפסקתי לרגע לכתוב.

מקס פריידין

בן 31, רווק, גר ברמת גן, בן לאדוארד הכנר ואיזבלה הפסנתרנית. עלינו ארצה מבריה"מ בשנת 90 והשתקענו ברעננה. עד גיל 18 הייתי פסנתרן מקצועי, בצבא הייתי תותחן, באוניברסיטת תל אביב עשיתי תואר דו-חוגי בפסיכולוגיה וקולנוע, עבדתי כעורך במגזין תיירות, ומשנת 2009 אני דייל אוויר באל-על. בעשור האחרון כתבתי חמישה ספרים שטרם ראו אור. בסיפורי "שריון צלילים" חזרתי לנושא העלייה הרוסית, הנושא הראשון עליו כתבתי אי פעם, שבגללו הפכתי לאדם כותב מלכתחילה. הדמות הראשית מבוססת על חייו ועל דמותו של אבי. אני מנסה לתת קול ייחודי לו ולעולים ותיקים בני דורו, שהפכו את חייהם על פיהם למען ילדיהם, ספגו מהלומות קשות וסירבו לוותר על התקווה; אנשים יפים, שבעודם מזדקנים ומפנים את מקומם, מגיע להם הבזק גמאור הזרקורים של המילה הכתובה.

פרטים נוספים על הפרס אפשר למצוא באתר המכללה האקדמית ספיר.

ניתן ליצור קשר בכתובת: pras@sapir.ac.il

או בטלפון למשרד המחלקה: 077-9802423